людину від чистоти звернення безпосереднього погляду на пошук істини. Опосередкована різними технічними інструментами, істина все більше віддаляється від людини, ховаючись за мовою, з її нескінченними багатозначностями та конфліктами інтерпретацій. «Так само, як їхні телескопи і мікроскопи, їхні магнітофони і радіо стають більш чутливими, індивіди стають сліпими, вони складніше слухають, менше відповідають» [4, с. 162], – зазначив М. Горкгаймер. Разом із тим, така теза може доповнитися думкою Д. М. Леві: «якщо вони праві, і ми справді стаємо сліпими з часом, як можлива гегемонія візуального сьогодні? Ми маємо тоді ставити питання, звертаючись до рефлексії Арендт щодо дискурсу сучасності, про те, чи є наша сучасна культура досі окуляроцентричною, чи відбувся перехід до іншої, історично нової парадигми, і чи може вона бути права щодо майбутньої важливості логосу, парадигми, яка ґрунтується на промовлянні і слуханні [6, p. 3]. Лінгвістична парадигма та її майбутнє у візуальній культурі сучасності, таким чином, існує паралельно з критикою спочатку «окуляроцентризму», а потім – «антиокуляроцентризму», надаючи нових смислів візуальним практикам людини.

Висновки. Отже, в історико–філософській перспективі можна спостерігати панування як візуальної, так і лінгвістичної парадигм. «Окуляроцентризм» та «антиокуляроцентризм» як його критика показують різні способи реалізації пізнавальних здатностей людини, а також відображають домінування тих чи тих способів осягнення дійсності. Критика «окуляроцентризму» виникає з «лінгвістичним поворотом», який концентрує увагу на проблемах мови. Разом із тим, візуальність не втрачає позицій, і сьогодні констатується новий поворот – «візуальний».

Перспективи подальших досліджень. Сьогодні активно розвиваються «Visual Science» – комплекси наукових розвідок щодо проблем візуальності, які концентрують власну увагу на тому, яким чином людина обробляє візуальну інформацію, як працює свідоме візуальне сприйняття, як візуальне сприйняття використовувати у спілкуванні, яким чином працюють різноманітні техніки аргументації на основі візуальної інформації тощо. У ці дослідження задіяні різні гілки психології, нейрофізіології, медицини, зоології, комп'ютерні науки; не залишається поза увагою і філософія. У зв'язку з цим у подальших дослідженнях доцільно ставити проблеми взаємовпливу наукових методологій та дослідницьких практик у контексті розвитку філософського знання і мислення.

Список використаних джерел

1. Арендт Х. Жизнь ума / Х. Арендт. – СПб.: Наука, 2013. – 517 с.
2. Эко У. От Интернета к Гуттенбергу: текст и гипертекст / Эко У. // Новое литературное обозрение. – 1998. – №32. – С.5–18.
3. Braden R. A. Identifying the Theoretical Foundation of Visual Literacy / Braden R. A., Hortin J. A. // Television and Visual Literacy, eds. R. A. Braden and A. D. Walker. – Bloomington, IL: International Visual Literacy Association, 1982. – P.169–179.
4. Horkheimer M. Dawn and Decline: Notes 1926–1931 and 1950–1969 / Horkheimer M. – N. Y.: Seabury Press, 1978. – 252 p.
5. Marr D. Vision / D. Marr // Vision and Mind: selected readings in the philosophy of perception. – London, England; Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2002. – P.229–267.
6. Modernity and the Hegemony of Vision / ed. by David Michael Levin. – Berkeley–Los–Angeles–London: University of California Press, 1993. – 408 p.
7. Sites of Vision: the Discursive Construction of Sight in the History of Philosophy / ed. by D. M. Levi. – Cambridge, MA: The MIT Press, 1997. – 498 p.
8. Vision and Visuality / ed. By H. Foster. – Seattle: bay Press, 1988. – 135 p.

References

1. Arendt H. Zhyzn' uma / H. Arendt. – SPb.: Nauka, 2013. – 517 s.
2. Eco U. Ot Interneta k Guttenbergu: tekst i gipertekst / Eco U. // Novoe literaturnoe obozrenie. – 1998. – №32. – S.5–18.
3. Braden R. A. Identifying the Theoretical Foundation of Visual Literacy / Braden R. A., Hortin J. A. // Television and Visual Literacy, eds. R. A. Braden and A. D. Walker. – Bloomington, IL: International Visual Literacy Association, 1982. – P.169–179.
4. Horkheimer M. Dawn and Decline: Notes 1926–1931 and 1950–1969 / Horkheimer M. – N. Y.: Seabury Press, 1978. – 252 p.
5. Marr D. Vision / D. Marr // Vision and Mind: selected readings in the philosophy of perception. – London, England; Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2002. – P.229–267.
6. Modernity and the Hegemony of Vision / ed. by David Michael Levin. – Berkeley–Los–Angeles–London: University of California Press, 1993. – 408 p.
7. Sites of Vision: the Discursive Construction of Sight in the History of Philosophy / ed. by D. M. Levi. – Cambridge, MA: The MIT Press, 1997. – 498 p.
8. Vision and Visuality / ed. By H. Foster. – Seattle: bay Press, 1988. – 135 p.

Ilina H. V., *PHD in Philosophy, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), galyna.ilyina@gmail.com*

Philosophy between language and vision: «ocularcentrism» in the historical and philosophical perspectives

A problem of «ocularcentrism» is revealed in the paper. A visual paradigm in philosophy in the context of «linguistic» and «visual turn» is considered. A role of «ocularcentrism» in cognitive search of philosophy is revealed.

Keywords: *ocularcentrism, visual thinking, linguistic turn, visual turn.*

Ильина Г. В., *кандидат философских наук, доцент, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), galyna.ilyina@gmail.com*

Философия между языком и видением: «окуляроцентризм» в историко–философской перспективе

Рассматривается проблема «окуляроцентризма» в историко–философской перспективе. Исследуется визуальная парадигма в философии в контексте «лингвистического» и «визуального» поворотов. Выясняется роль «окуляроцентризма» в познавательных поисках философии.

Ключевые слова: *окуляроцентризм, визуальное мышление, лингвистический поворот, визуальный поворот.*

* * *

УДК 130.2:008.001.76+930.1

Кириленко К. М.,
кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедрою філософії, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), katerinasophia@ukr.net

ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІЗНАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ОСНОВ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Пріоритетними завданнями філософії історії є вивчення закономірностей історичного поступу людства, пізнання тенденцій розвитку світового цілого. Глобальні проблеми сучасності, розв'язання яких є домінуючим контентом сучасного філософування, пошуки філософії історії роблять по–новому актуальними, відкривають перспективи їх широкого застосування. Метою даної статті є з'ясування можливостей застосування наукових доробок історії філософії для пізнання основоположних принципів та світоглядних підвалин такого явища сучасності, як інноваційна культура. У розумінні інноваційної культури автор дотримується традицій одного із провідних підходів до її потрактування у науці, а саме розуміння її як форми сучасної культури, що пов'язана з функціонуванням структур постіндустріального суспільства, з розвитком інформаційної культури; синергетика є засобом її розуміння. У висновках зазначено, що стрижневою особливістю інноваційної культури є імпліцитна єдність старого, сучасного та нового, яка знаходить своє втілення у творенні інновацій. Філософія історії є ключем до розуміння принципів поєднання темпоральних зрізів інноваційної культури.

Ключові слова: *філософія історії, глобальні проблеми, інноваційна культура, інновації, синергетика.*

У середині XIX ст. вникає філософія історії як самостійна галузь філософського дослідження, що вивчає онтологічні питання історичного процесу, такі, як: смисл та призначення історії, специфіку історичного процесу, закони та закономірності, які в ньому проглядаються, послідовність зміни історичних епох, стосунки історії та природи, вплив наукових відкриттів на історичний поступ тощо. Термін філософія історії увів у 1765 р. Вольтер. Він же започаткував один із трьох напрямків історико–філософських студій: вчення, що створюють критичну наукову теорію історії, вивчають та переосмислюють перекази про неї (Вольтер). У філософії історії пізніше сформувалися і інші напрямки дослідження: до другого напрямку можна віднести твори, у яких мали місце спроби створення універсальної світової історії (Гегель); третій – це праці, автори яких відмовляються з тих чи інших причин від єдиної і цілісної концепції історії, натомість прагнуть прослідкувати в ній дію певних закономірностей, тенденцій тощо (Шпенглер, Тойнбі і ін.).

Філософія історії містить великий доробок праць: зокрема, говорять про німецьку філософію історії (Г. Гегель, А. Мюллер, Ф. Шеллінг, В. Гумбольдт, І. Дройзен, В. Вундт, Ф. Ніцше, В. Дільтей, В. Віндельбанд, М. Вебер, Г. Коген, П. Наторп) та французьку філософію історії (Декарт, Паскаль, Вольтер, Руссо, Монтеск'є, Жозеф де Местр, Рене де Шатобріан, О. Тьєррі, Ф. Мішле, Ф. Гізо, Сен–Сімон, О. Конт, Ваше де Ляпуж, Ж. А. Гобіно, В. Курт де Лілль, Ж. А. Гобіно, Е. Дюркгейм, Л. Февр, Ф. Бродель, РеймонАрон, В.–А. Леві, А. Глюксман, Д. Жамбе, Ж.–Бенуа, А. де Бенуа, П. Вьяль, І. Бло, А. де Лекен) [5]. Самобутнім та цікавим є доробок української філософії історії (це і літописці, і Григорій Сковорода, і Володимир Антонович, і І. Франко, і М. Костомаров, і М. Драгоманов, і М. Грушевський, і Д. Дорошенко, Д. Донцов і ін.). Існує велика кількість наукової літератури, що присвячена висвітленню ідей філософії історії як самостійного напрямку наукового дослідження, а також використанню доробок філософії історії у інших напрямках (В. П. Андрущенко, В. І. Бойченко, М. Горлач, І. Жиленкова, Л. М. Димитрова, Л. О. Зашкільняк, А. А. Івін, В. В. Ільін, Є. Мануйлов, М. Ф. Михальченко, М. Ф. Румянцева, О. М. Сергейчик, О. С. Паранін, Т. І. Ящук, та ін.) [1; 6]. На доробок вказаних авторів ми спирались в нашому дослідженні. Втім, вивченню напрацювань філософії історії з метою їх застосування для вивчення такого явища сучасності, як інноваційна культура, належної уваги дотепер не приділялося.

Метою даної статті є визначення перспектив такого перехресного вивчення; обґрунтування того, що інноваційна культура своєю стрижневою особливістю має діалектичну єдність старого, сучасного та нового, що проявляє себе в інноваціях. Автор стверджує, що наукову цінність має застосування наукових доробок філософії історії та філософії глобальних проблем для пізнання основоположних принципів та світоглядних підвалин інноваційної культури. Філософія історії розкриває механізм взаємодії часових зрізів, закономірності цієї взаємодії, висвітлює кінцеву мету історичного поступу. Ці праці мають бути покладені в основу глибокого та фундаментального вивчення інноваційної культури, артефакти якої все більше визначають обличчя сучасності. Шляхом до розуміння інноваційної культури є синергетика, завданням якої є вивчення динаміки та самоорганізації самих різноманітних систем; згідно ідей синергетики, світ є сукупністю різних нелінійних процесів. Історія – це поле протікання великої кількості нелінійних процесів. Це яскраво демонструє як історія, так і філософія історії, з її багатовекторністю та взаємопов'язаністю різних традицій та напрямків розуміння історичного процесу. Розглянемо викладені тези більш детально.

У межах філософії історії склалося дві стратегії у підході до вивчення історії: науко центрична (сциєнтична), яка вважає двигуном історичного процесу та засобом його пізнання науку, та антисциєнтична, для якої наука є лише одним із інструментів (до того ж не самим вдалим) вивчення духовної сфери, а не пізнавальним взірцем чи вершиною історичного розвитку. Ґрунтуючись на спостереженнях та аналізі тенденцій історичного процесу, у рамках філософії історії сформувалися наступні думки щодо мети історії та способів її здійснення: історія рухається у досягненні якоїсь мети, що перебуває попереду, кожна історична епоха є новим, вищим та досконалішим кроком для її здобуття (прогресистський підхід; слід відмітити, він є більш популярний і існує в найрізноманітніших транскрипціях); згідно інших поглядів – історія рухається до свого кінця, кожен наступний етап робить цей кінець ближчим, віра в прогрес обґрунтовується як безпідставне релігійне уповання (регресистський підхід). Ці погляди можна назвати лінійними поглядами на історію, щоправда, з різним спрямуванням. Втім, лінійні концепції історії не є одноосібними. Їм традиційно опонують концепції циклічного чи цивілізаційного бачення. Автори цих концепцій стверджують, що історія розвивається окремими культурними одиницями, які схожі між собою за будовою, але не пов'язані відносинами спадковості. У постклассичній філософії домінує підхід, згідно якого історія є органічною цілісністю, що створюється множиною різних історичних індивідів та різноспрямованих історичних процесів, кожен з яких є потенційно можливим, неповторним та унікальним уособленням всесвітнього історичного процесу.

Як відповідь на питання про стрижень світової історії у рамках філософії історії пізніше виникла філософія культури – напрямок філософування, що за мету ставить з'ясування глибинного змісту культури як душі історичного поступу. Великий інтерес до історії та культури в сучасній філософії спричинений з'явою глобальних проблем та нагальною необхідністю їх розв'язання задля уможливлення майбутнього. Глобальні проблеми сучасності, розв'язання яких є домінуючим контентом сучасного філософування, відстоюють пріоритетність культури у з'ясуванні можливостей розв'язання глобальних проблем. Студії філософії історії стали по–новому актуальними.

У філософії як самостійний сформувався цілий напрямок досліджень, що отримав назву філософія глобальних проблем. Це галузь філософського дослідження, у якій вивчаються шляхи розв'язання глобальних проблем людства. Глобальні проблеми – це сукупність проблем, що постають перед людства нині, від яких залежить життя як таке і які потребують для свого вирішення не лише сумарних зусиль всього людства, але і зміни світогляду, оскільки попередній і призвів до їх появи. Вони передбачають визнання та усвідомлення глобальної єдності людства. Глобальні проблеми між собою так тісно пов'язані, що будь–який їх поділ є умовним. Виділяють,

втім, проблеми військові (світова війна, гонка озброєння, гарячі точки на планеті, регіональні та міждержавні конфлікти, тероризм тощо), екологічні (погіршення якості біосфери, невиліковні захворювання, кліматичні катастрофи, забруднення космосу та світового океану, дефіцит природо– та енергоресурсів, нескоординованість в освоєнні природи тощо), економічні (подолання прірви, що існує між розвиненими та слаборозвиненими країнами, подолання голоду на планеті, дотримання належного рівня освіти тощо), соціальні (наркоманія, злочинність, дотримання прав людини та громадянина тощо). Філософія глобальних проблем вивчає глобальну єдність людства (єдність людей із природою, зв'язки між самими людьми без їх поділу на раси чи нації (господарчі, соціальні, історичні тощо), цілісність окремої людини) як запоруку становлення нової глобальної свідомості, нової екологічної, вітальної чи гуманістичної етики. Центральне місце у цих дослідженнях посідає вивчення проблем людини, оскільки тільки морально вільна та духовно зріла особистість зможе взяти на себе відповідальність за майбутнє і стати його фундатором. Іншою важливою темою є вивчення культури, оскільки її реалії є для сучасної людини чи не найголовнішими, замістити які не в змозі ні політика, ні економіка, ні соціальна сфера. В рамках філософії глобальних проблем вивчаються також можливості створення транснаціональних структур, які б засвідчили можливість окресленого підходу та стали б конкретним шляхом його реалізації. Стержнем світової історії і чи не єдино можливим рятівником сучасного людства в його нагальних світоглядних проблемах переважним чином постає культура як деякий наскрізний феномен людства в його історії та часових координатах.

Доробки, у яких автори прагнуть створити цілісне вчення про культуру, вивчити її онтологічну природу, з'ясувати дію в ній певних законів чи закономірностей, на відміну від культурології, яка більшою мірою зосереджується на вивченні конкретних її форм, складають базову основу такого напрямку філософування, як філософія культури. Проблематика філософії історії та філософії культури є перехресною, одні й ті ж самі праці відносять як до одного, так і до іншого напрямку. Серед великої кількості студій в цій царині слід вказати на працю Карла Ясперса «Зміст та призначення історії», у якій філософ обґрунтовує лінійність культурного процесу, виділяє в ньому певні стадії, шукає «осьовий час» як рубіж, як поштовх до нових засад існування. Інший знаковий мислитель Арнольд Тойнбі створює циклічну концепцію культурогенезу, він вивчає окремі цивілізації, яких налічує більше 20–ти, і які мають свої фази життя, свої закони розвитку, тобто, існують як біологічні види. Загибелі цивілізації, яка нині реально їй загрожує, можна, згідно думок філософа, протистояти єднанням у вселенській релігії. Освальд Шпенглер в своїй праці «Сутінки Європи» також вивчає культурні організми, виділяє вже 8 замкнених у собі культур, які проходять певний схожий цикл розвитку. Ознакою загибелі культури є її перехід у стадію цивілізації, яка характеризується надлишком техніки та влади, урбанізацією, війнами, владою над природою, нігілізмом тощо. Ряд філософів, твори яких відносять до праць в галузі філософії культури, висвітлюють проблематику культури шляхом з'ясування певних тенденцій, що у ній себе проявляють. Фрідріх Ніцше,з одного боку, заперечує доцільність існування культури як сукупності певних правил та норм, сліпе виконання яких призводить до деградації людини та виснаження життєвого начала, саме такою і є сучасна йому європейська культура. Таку культуру він називає втіленням аполлонівського начала, яке є світле, раціональне начало (назване за ім'ям бога сонця, муз, мистецтв Аполлона); його характерними рисами є: впорядкованість, гармонія, аскетизм, рівновага, розміреність, оформленість, ясність, логіка, пропорційність, віра в прогрес). З іншого боку, філософ говорить про ідеал культури, яким є гармонія аполлонівського та діонісійського (хаотичного, ірраціонального, вітального начала, яке не знає сталих форм. Діонісійське начало отримало свою назву від імені бога екстазу та вина Діонісія, тому його атрибутами є: хаотичність, існування протиріч, гедонізм, динамізм, титанізм, вільна гра життєвих сил, алегоричність, вітальність, зміщення пропорцій, проголошення ідеї абсурдності світу). Згідно ідей філософа, для оздоровлення сучасної культури, яка має великий надлишок аполлонівського начала, слід внести в неї діонісійське начало: дух нігілізму та амморалізму, культ сильної особистості, людини, яка в духовному та фізичному плані перевершила можливості людської природи, є якісно іншою, вищою істотою; її Ніцше називає надлюдиною. Надлюдина – людина сильна, незалежна у своїх діях та судженнях, яка є такою не завдяки вихованню чи самовихованню, а в силу присутньої у ній від народження життєвої сили. У філософії Ніцше це людина, що долає надмірну чуттєвість та сліпу прив'язаність до будь–чого, людина, що має витончене світосприйняття, здатне до творення нових, більш досконалих форм життя, це носій активного вітального начала.

Філософія Ніцше, попри її самобутність та неповторну індивідуальність, все ж репрезентує окремий напрямок філософських студій, який прийнято називати філософія життя. Цей напрям сучасної філософії постає як реакція на критичний раціоналізм у науці. Основним поняттям є життя – первинна реальність, що не знає поділу; хаос, що має потенціал до створення. Життя є або антиподом механічно сконструйованому як дещо природне, в якому велику роль відіграють інстинкти, почуття, воля (таке біологічно–натуралістичне тлумачення життя зустрічаємо у Ф. Ніцше та Л. Клагеса). Інші представники цього напрямку розуміли життя як внутрішнє переживання, яке розкривається в історії духовної культури (із культурно–історичним тлумаченням життя зустрічаємося у В. Дільтея, Г. Зіммеля, О. Шпенглера, Х. Ортега–і–Гассета). В рамках філософії життя сформувалося також космогонічне прочитання наскрізного для цієї традиції поняття життя. Воно тлумачилося як космічний порив, що постійно відтворює себе в нових та нових формах (такі думки знаходимо, зокрема, у А. Бергсона). Центральним поняттям теорії еволюції Бергсона є поняття життєвого пориву. Життя, що зародилося початково в одному центрі, розгортається у вигляді пориву через серію вибухів, якісних стрибків по багатьом паралельним напрямкам. Життя розумне, інстинктивне та рослинне – три різних напрямки еволюції, вважає Бергсон. Коли кожен вид досягає апогею свого розвитку, він зупиняється і обертається по колу, а еволюція іде іншими напрямками. Життєвий порив – це сутність життя, яке є рух, свобода, творчість. У своєму русі він зустрічає мертву матерію, поборює її спротив, оволодіває нею, хоче внести в неї

деяку визначеність, свободу. У своєму розвитку життєвий порив проходить через людину, тому вона є істота творча, творчість є ознакою її вибраності. Тому вершиною еволюції соціуму є відкрите суспільство, що твориться людськими індивідами [1; 5; 6].

Вплив філософії життя був особливо сильним у першій чверті XX ст., пізніше її принципи увібрали в себе такі філософські школи, як екзистенціалізм, персоналізм, герменевтика, феноменологія тощо.

Філософія історії обіймає велике коло перехресних проблем, що і було продемонстровано вище. Сфера її інтересів є водночас предметом вивчення інших напрямків філософського дослідження, та й інших дисциплін. На нашу думку, вже відомі напрямки компаративістських студій має доповнити ще один – поєднання досліджень з філософії історії та тих, що вивчають інноваційну культуру.

Нині все частіше як практики, так і теоретики різних галузей, і прикладних, і теоретичних досліджень говорять про таку реальність часу, як інноваційна культура. У розумінні інноваційної культури автор дотримується традицій одного із провідних підходів до її потрактування у науці, що був представлений у творах П. Друкера, одного з ключових теоретиків даного напрямку: інноваційна культура – це форма сучасної культури, що пов'язана з функціонуванням структур постіндустріального суспільства, з розвитком інформаційної культури, інноваційна культура спрямована на всебічне впровадження інновацій на основі використання найновіших технологій з чіткою гуманітарної експертизою як самих технологій, так і інновацій, що їх впроваджують [2]. Втім, у науці існують також інші підходи до розуміння інноваційної культури: 1) інноваційною культурою називають складову будь–якої історично–регіональної форми культури у тому випадку, коли вона налаштована на зміни, які й продукує. (Слід відмітити, що такий широкий контекст вжитку терміну не відображає сутнісних рис інноваційності, яка є стрижневим чинником інноваційної культури); 2) інноваційна культура є рисою сучасної культури, комплексним соціальним феноменом, стрижнем якого є готовність та здатність суспільства до інновацій у різних сферах; є певним методологічним підходом, певним стилем життя сучасної людини, яка постійно потребує все нових і нових інновацій [3; 4].

Бачиться можливим та перспективним у вивченні окресленої проблеми застосування методології гуманітарних наук, а саме: методу феноменологічної редукції (Гуссерль), прогресивно–регресивного методу (Ріккерт), діалогового методу (Біблер) та ін. Продуктивним є також використання методології синергетики як міждисциплінарної галузі дослідження про загальні закономірності та принципи, що лежать в основі процесів самоорганізації у найрізноманітніших системах (Хакен), які, на нашу думку, є ключем до розуміння явищ та процесів інноваційної культури. У нелінійному світі, який намагається пояснити синергетика, закони природи фіксують не «визначеність», а «можливість», «ймовірність». Його найбільш характерною особливістю є процеси самоорганізації, в яких і сам хаос відіграє конструктивну роль. Базовими принципами нелінійного образу світу є: «принцип відкритості» (коли система має можливість як притоку, так і витоку речовини, енергії і інформації), «принцип нелінійності» – «принцип когерентності», – тобто узгодженості протікання складних процесів. З позиції синергетичної парадигми культури і науки інноваційна культура може бути представлена як комплексний соціальний феномен, який органічно об'єднує питання науки та культури з соціальною і, перш за все, з професійною практикою в різних сферах життєдіяльності, це об'єднання відбувається шляхом поєднання старого, сучасного та нового, шляхом відкритого діалогу в історичній перспективі [4]. Так, Петер Друкер вважає, що інноваційна культура є комплексним впровадженням та всебічним засвоєнням новацій у різних сферах життєдіяльності на основі збереження в інноваційній системі динамічного єдності старого, сучасного і нового [2]. Інноваційна культура пропонує таке «нове», яке є не запереченням існуючого, а його вдосконаленням, трансформацією, видозміною. Крім того, вона налаштована не на сьогодення, а на майбутнє; в ній неначе зустрічаються три часових виміри в одній горизонтальній площині. Взаємозв'язок старого, сучасного та нового, чи минулого, сучасного та майбутнього є предметом вивчення філософії історії. Тож її шляхи пояснення можливостей забезпечення такого зв'язку, моделей співіснування різних часових зрізів є підґрунтям до відкриття глибинних змістів сучасності в контексті пізнання суті інноваційних процесів, що визначають її історичне обличчя.

Інноваційна культура постає як імпліцитний історичний діалог, як постійний рух від традиції, її оновлення на базі впровадження нововведень (які при цьому стають інноваціями), до тиражування інновацій, а, отже, до їх засвоєння та перетворення вже на нову традицію. «Інновації по своїй суті, – відзначає Б. Лісін, – перебувають у певному протиріччі із традиціями. Дозволити це протиріччя можна лише в тому випадку, якщо інновації виникають у надрах традиції, а ті є основою для творчого процесу як джерела інноваційної культури» [3, с. 49].

Глибинний зміст інновацій передбачає комунікацію з традицією; інновація – це «введення», «входження» нового: і в широке середовище тиражування–використання, і в традицію; про зміни ми говоримо тільки тоді, коли вже існують традиції, стереотипи, звички. У цьому розумінні інновація – зміна, порушення звичних традицій і стереотипів, тимчасової перспективи. Ця зміна не обов'язково є щось нове, це може бути і «добре забуте старе». Крім того, інновація передбачає впровадження, використання нового, тобто, містить елемент тиражування, засвоєння, тяжіє до того, щоб стати сучасною традицією; а, з часом, закономірно нею стає. І традиція, і інновація взаємозалежні та взаємообумовлені настільки, що часом їх складно диференціювати: адже жодна інновація ніколи не залишається нововведенням тривалий час, вона інституціалізується, а будь–яка традиція виникає спочатку як інновація.

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки: стрижневою особливістю інноваційної культури як системи, що має принципово не лінійний характер і тому може бути потрактована на основі застосування ідей синергетики, – є імпліцитна єдність старого, сучасного та нового, яка знаходить своє втілення у творенні інновацій [4]. Філософія історії, дослідження в рамках якої в свою чергу також постають як цілісний, хоча й різноспрямований процес; з одного

боку, предметом свого вивчення нині має нові явища сучасності, яким, зокрема, є інноваційна культура, а, з іншого, є інструментарієм для розуміння суті інноваційної культури. Філософія історії є ключем до розуміння принципів поєднання темпоральних зрізів інноваційної культури. «Людство – відкрита система, воно є частиною Всесвіту, який перебуває у динаміці, відповідно й культура має зв'язок з глобальними процесами самоорганізації світу» [4, с. 48].

Список використаних джерел

1. Бойченко І. Філософія історії / І. Бойченко, М. Горлач, І. Жиленкова, Є. Мануйлов. – К.: Прапор, 2006. – 656 с.
2. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: пер. с англ. / П. Ф. Друкер. – Москва: Вильямс, 2007. – 235 с.
3. Лисин Б. К. Инновационная культура / Б. К. Лисин // Инновации. – 2008. – №10. – С.49–53.
4. Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури. – Луцьк, 2008. – 698 с.
5. Философия истории: Антология / Сост., ред. и вступ. ст. Ю. А. Кимелева. – М.: Аспект–Пресс, 1995. – 351 с.
6. Ящук Т. І. Філософія історії: курс лекцій. Навчальний посібник / Т. І. Ящук. – К.: Либідь, 2004. – 536 с.

References

1. Boichenko I. Filosofiia istorii / I. Boichenko, M. Horlach, I. Zhylenkova, Ie. Manuilov. – K.: Prapor, 2006. – 656 s.
2. Druker P. F. Zadachy menedzhmenta v XXI veke: per. s anhl. / P. F. Druker. – Moskva: Vyliams, 2007. – 235 s.
3. Lysyn B. K. Ynnovatsyonnaia kultura / B. K. Lysyn // Ynnovatsyy. – 2008. – №10. – S.49–53.
4. Svitzynskyi A. V. Synerhetychna kontseptsiia kultury. – Lutsk, 2008. – 698 s.
5. Filosofiia istorii: Antolohyia / Sost., red. y vstup. st. Iu. A. Kymeleva. – M.: Aspekt–Press, 1995. – 351 s.
6. Yashchuk T. I. Filosofiia istorii: kurs lektsii. Navchalnyi posibnyk / T. I. Yashchuk. – K.: Lybid, 2004. – 536 s.

Kyrylenko K. M., *PhD, associate professor, the Head of the Department of Philosophy of Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), katerinasophia@ukr.net*

The philosophy of history as an instrument of knowledge of the philosophical foundations of innovative culture

The priority tasks of the philosophy of history are the study of the laws of historical development of mankind, knowledge of trends in the development of the whole world. Modern global problems, whose solutions are the dominant content of current philosophy, make the seacrh of philosophy of history a new actual, open perspectives of its wide application. The aim of the article is to identify possible application of scientific research of philosophy of history to the knowledge of basic principles and philosophical foundations of such modern phenomenon as an innovative culture. The author adheres to the tradition of one of the leading approaches to its interpretation in science namely as a form of contemporary culture related to the functioning of the structures of post–industrial society, with the development of the information culture. The conclusions indicate that the main feature of innovative culture is an implicit unity of the old, new and modern, which is embodied in the creation of innovations. The philosophy of history is the key to understanding the principles of combination of temporal aspects of innovative culture.

Keywords: *the philosophy of history, global problems, innovative culture, innovations, synergy.*

Кириленко Е. М., *кандидат философских наук, доцент, заведующая кафедрой философии, Киевский национальный университет культуры и искусств (Украина, Киев), katerinasophia@ukr.net*

Философия истории как инструмент познания мировоззренческих основ инновационной культуры

Приоритетными задачами философии истории является изучение закономерностей исторического развития человечества, познание тенденций развития мирового целого. Глобальные проблемы современности, решение которых является доминирующим контентом современного философствования, поиски философии истории делают по–новому актуальными, открывают перспективы их широкого применения. Целью данной статьи является выяснение возможностей применения научных разработок истории философии для познания основных принципов и мировоззренческих основ такого явления современности, как инновационная культура. В понимании инновационной культуры автор придерживается традиций одного из ведущих подходов к ее трактованию в науке, а именно понимание её как формы современной культуры, связанной с функционированием структур постиндустриального общества, с развитием информационной культуры; синергетика является способом её понимания. В выводах отмечается, что стержневой особенностью инновационной культуры является имплицитное единство старого, современного и нового, которое находит свое воплощение в создании инноваций. Философия истории является ключом к пониманию принципов сочетания темпоральных срезов инновационной культуры.

Ключевые слова: *философия истории, глобальные проблемы, инновационная культура, инновации, синергетика.*

* * *

УДК 161.111:164.031

Комаха Л. Г.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри логіки, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), ilin_vv@ukr.net

Принцип «довіри» до суб'єкта пізнання в аргументах еволюційної епістемології: логіко–методологічний аналіз

Досліджується проблема довіри до суб'єкта пізнання в аспекті еволюційної епістемології, аналізуються аргументи «за» і «проти» стосовно доцільності постановки даної проблеми та її значення для розвитку логіки і культури мислення.

Ключові слова: *довіра, аргумент, суб'єкт, пізнання, еволюційна епістемологія, логіка, достовірність.*

У контексті теорії аргументації постає проблема довіри до суб'єкта пізнання. Факти і положення історії логіки стосовно обґрунтування принципу довіри знаходять продовження в науці. Доцільність прийняття принципу довіри суб'єкту пізнавальної діяльності знаходить істотну підтримку в основних положеннях епістемології. Дослідження в цій області дозволяють виокремити головні аргументи на користь принципу довіри до людини, яка пізнає (до суб'єкта пізнання). Одночасно це дає можливість виявити, чи дійсно цей принцип має апріорний характер, а також показати його відносність. Власне, на обґрунтуванні принципу довіри суб'єкту пізнання проходить апробація і теорія аргументації як умова смислоутворення в науковому, логічному і філософському пізнанні.

У даній ситуації найбільш доцільно звернутися до епістемології, вся аргументація якої в аспекті еволюційної теорії пізнання ґрунтується, вказує Л. А. Мікешина, на наступних посилках: людина належить природному світу і повинна розглядатися і аналізуватися поряд з іншими його сферами, епістемами і складовими; сама адаптація до цього світу і все життя людини є процес пізнання; моделі еволюції і самоорганізації складних систем необхідно застосовувати і до пізнавальної діяльності людини. На основі цих передумов і виникли, сформувалися і ствердилися аргументи, які «підтримують доцільність і правомірність постановки питання про довіру суб'єкту пізнання» [6, с. 159–160].

Перший – гносеологічно–методологічний – аргумент ґрунтується на тому, що в міркуваннях про довіру суб'єкту пізнання необхідно виходити із зваженого методологічного положення «гіпотетичного реалізму» Д. Кемпбелла, згідно якого потрібно спиратися на припущення про існування реального світу, структури якого можуть бути частково пізнані, а переконливість же самого припущення може бути перевірена. Для багатьох вчених–дослідників не викликало сумніву те, що їх істини – це не «абсолютні істини», а «робочі гіпотези», які можуть і повинні бути